

KICHIK MAKTAB YOSHDAGI O'QUVCHILARNING IJTIMOIYLASHISH JARAYONIDAGI PSIXOLOGIK MUAMMOLAR

Yegitaliyeva Manzura Inomjonovna

Farg'ona viloyati Bag'dod tumani

12-umumiy o'rta ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Maqolada kichik maktab yoshdagi o'quvchilarning ijtimoiylashish jarayonidagi psixologik muammolar, vazifalari tahlil qilingan, ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar jarayonida psixologiyaning ushbu holatlarda ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Kichik maktab yoshdagi o'quvchilar, ijtimoiylashuv, islohotlar, psixologiya, psixologik muammolar, ta'lim jarayonlari.

Bolalarda — “Men” tushunchasi jamiyatga ijtimoiylashuv nuqtai nazari bilan ilk bolalik, kichik maktab yoshi, katta maktab yoshi davrlarida faol va keng tus oladi, faoliyatning amaliy predmetli jihatlari jadal o'sish jarayonadi. Ularda “Men” va jamiyat nuqtai nazari vujudga kelishi maktabgacha va o'smirlilik davrlariga to'g'ri kelib, ularning ijtimoiy xatti-harakat majburiyatlarini, qoidalarini o'zlashtirishlari va boshqa shaxslar bilan munosabat o'rnatishlari, o'zaro muloqotga kirishishlari bilan ifodalanadi. Ana shu murakkab ijtimoiy-psixologik harakatlarga asoslangan D.I.Feldshteyn bolaning ijtimoiy o'sishdagi jamiyatga munosabatini asosiy (bosh) va oraliq munosabatlarga ajratadi. Bolada jamiyatga munosabatning shakllanishi ijtimoiylashuv, individuallashuvning tarkibiy qismlarini egallash va bir davrdan ikkinchi davrga o'tish orqali amalga oshadi. Asosiy munosabat - insonning kamol topishida keskin siljish nuqtalari paydo bo'lishi, ichki sifat o'zgarishlari vujudga kelishi va yangi xislatlar tarkib topishining mahsulidir. Shuni alohida ta'kidlash kerakki,

D.I.Feldshteynning yosh davrlariga ajratish nazariyasi ontogenezdagi barcha psixologik holat va fazilatlarni ifodalash imkoniyatiga ega emas, ammo u ta'lim-tarbiyaning sifatini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi bilan amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kichik maktab yoshdagi o'quvchilarning jismoniy rivojlanishining hususiyatlari quyidagicha namoyon bo'ladi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar 7 yoshdan 12 yoshgacha bo'lgan bolalar bo'lib ular boshlang'ich sinf o'quvchilari hisoblanadi. Bu davrlarda bolaning hayoti va faoliyatida muhim o'zgarishlar yuz beradi. Ularning psixikasida hamda jismoniy rivojlanishida sezilarli darajada o'zgarishlar vujudga keladi. Kichik yoshdagi o'quvchi maktabgacha yoshdagi bolalarga va o'zidan kattaroq yoshdagi bolalarga nisbatan bir qancha jismoniy xususiyatlarga egadir.

Kichik maktab yoshida suyak tizimi mustahkam bo'lib qolgan bo'lsa-da, biroq suyaklarini qotishi jarayoni xali tamomlanmaydi. Shuning uchun bolalardan mashg'ulotlar davomida partada to'g'ri o'tirishini talab qilib, ana shu holga e'tibor berish kerak. Bolalarni ko'p yozish bilan charchatib qo'yimaslik kerak, chunki xali ular qo'l barmoqlari va panjani aniq harakat qildirishda qiynaladilar. Ularning yurak-tomir tizimi sistemasi xali yetarli, darajada rivojlanmagan bo'ladi, shuning uchun o'quv mashg'ulotlari va o'yinlar davomida toliqtirib qo'yishga yo'l qo'yimaslik kerak. Miyaning funktsional takomillanishi yuzaga keladi - miya po'stining analitik va sintetik funktsiyasi rivojlanadi, qo'zg'alish va tormozlanish jarayonlarining o'zaro munosabati sekin-asta o'zgaradi; tormozlanish protsessi ustunlik qiladi, shuning uchun kichik maktab yoshidagi bola yuksak darajada qo'zg'aluvchandir. 7 yoshdagi bolaning jismoniy taraqqiyotini unchalik zo'r bermasdan va unchalik toliqtirmaslik 3–5 soat dars mashg'ulot o'tish va uy vafalarini bajarish imkonini beradi. Bola maktab ostonasiga qadam qo'yishi bilan yangi hayot faoliyatiga, yangi muxit sharoitiga kirib keladi. Bu davrdan boshlab bola faoliyatining mazmuni ham, tevarak atrofdagi narsalarga munosabati ham o'zgaradi. Endi u o'quvchi degan sharafli nomga ega uning muayyan vazifalari va o'quvchilik burchi bor. Bu yoshdagi bola maktab qoidalariga rioya qilishi, dars mashg'ulotlariga kechikmay o'z vaqtida yetib kelishi, darsda o'qituvchining tushuntirayotgan materiallarini tinglab uqib olish, topshiriqlarni o'zi bajarishi lozim.

Darsda o'zini qanday tutishi, gigiena va tozalikka rioya qilishi o'qituvchi va kattalar tomonidan berilgan buyruq va ko'rsatmalarni so'zsiz bajarish, jamiyat orasida o'zini qanday tutishi, lozimligini bilishi kerak. Yashash sharoitidagi bunday o'zgarishlar bola psixikasining o'sishiga, xulq atvoriga, shaxsning tarkib topishiga ta'sir ko'rsatadi.

Maktabga kirish bolaning hayotida uning faoliyatida burilish davri hisoblanadi. Kattalar va tengdoshlar bilan yangi munosabatlar maydonga keladi. Bolabutun bir yangi jamoalar tizimiga qo'shiladi. O'quvchi oldiga bir qator jiddiytalablarni qo'yadigan o'qishga- yangi faoliyat turiga qo'shilishi o'quvchilarni o'z hayotini qa'tiy tarzda tashkil qilishdagi qonun va tartibga bo'ysunishga majbur qiladi. O'quvchi ta'lim jarayonida axloqiy normalar va xati-harakat qoidalarini o'zlashtira boshlaydi. Kichik maktab yoshi davrida axloqiy xatti-harakatlarga poydevor qo'yiladi.

Psixologik qayta qurilish boshlang'ich sinf o'quvchilarida ayniqsa, I-sinf o'quvchilarida qiyinchiliklarni paydo qiladi. Bu qiyinchiliklar:

- Birinchi sinf o'quvchilari ko'p harakatlarni intizom qoidalarini talab qilgan darajada chaqqonlik bilan, sifatli qilib bajara olmaydilar. Lekin o'qish faoliyati doimiy ravishda intizom qoidalariga rioya qilishni, 35-45 minutlik darslarda sabr– toqat bilan o'tirishni, o'zini– o'zi tuta bilishni talab qiladi.

- Ta'limning butun mazmuni boladan ixtiyoriy jarayonlarini: ixtiyoriy diqqat, ixtiyoriy idrok, xotirani rivojlangan bo'lishini taqozo qiladi. Lekin bolada hali bunday jarayon yetarli rivojlangan bo'lmaydi.

- O'quvchi mustaqil fikr yuritishi, vazifalarni mustaqil bajarishi lozim. Bu xususiyat hamma bolalarda ham birdek rivojlanmaydi.

- Bola o'z burchini anglagan bo'lishi, yaxshi o'qishi va yaxshi intizomga ega bo'lishi, intizom qoidalariga rioya qilishni, uyga berilgan vazifalarni bajarishi uning burchi ekanligi his qilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Sh.M.Mirziyoyev “Yangi O'zbekiston strategiyasi”.Toshkent. “O'zbekiston” nashriyoti. 2021. 464 b

2.M.G.Davletshin “Umumiy psixologiya”. T. ToshDPU.2002.(o'quv qo'llanma).

3. V.M.Karimova “Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot”. T. 1999.

4. Nishonova Z., Asqarova N.A. va boshq. O'quvchilarda past o'zlashtirish diagnostikasi va psixokorreksiya. Toshkent, 2014.

5. Sunnatova R.I., Karimova V.M.,Tadjibaeva R.N. Mustaqil fikrlash. Toshkent: Sharq.-2000. - 112 b.